

Accountantsverslag 2015

‘Uitdagende tijden’

Accountantsverslag 2015
voor gemeente
Steenwijkerland

17 juni 2016

Aan de gemeenteraad
van Gemeente Steenwijkerland
T.a.v. mevrouw A. ten Hoff
Postbus 162
8330 AD STEENWIJK

17 juni 2016

Referentie: **SJD.....**

Geachte Raadsleden,

Accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2015

Met genoegen presenteren wij u ons eerste accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2015 van gemeente Steenwijkerland. Een speciaal jaar door de decentralisaties in het sociaal domein.

Normaliter zouden wij onze controle inmiddels hebben afgerond. Echter in de jaarrekening 2015 worden nu ook de uitgaven en inkomsten van de decentralisaties verantwoord. Hierover bestaan nog landelijke onzekerheden die ook betrekking hebben op gemeente Steenwijkerland. Dit aangezien gemeenten veel meer afhankelijk zijn van de aanlevering van gegevens door derden (o.a. zorginstellingen, de SVB en specifiek voor Steenwijkerland de BVO Jeugd IJsselland). Op dit moment zijn nog niet alle verantwoordingen van deze partijen ontvangen. Hierdoor is de controle op de decentralisaties op dit moment nog niet uit te voeren. Naar verwachting zal deze controle in juni worden uitgevoerd. Hierbij streven wij ernaar om voor 15 juli 2016 een controleverklaring te kunnen afgeven bij uw jaarrekening.

Wij moeten daarbij een formeel voorbehoud maken voor de overige onderdelen van de jaarrekening. Eventuele gebeurtenissen na balansdatum kunnen hier nog effect op hebben. Indien dit optreedt, dient het college c.q. de organisatie direct contact met ons op te nemen om de gevolgen voor de jaarrekening te bepalen. Indien materieel voor de verslaggeving dienen deze mogelijk nog te worden verwerkt in de concept jaarrekening.

Onze controle is uitgevoerd conform onze opdrachtbevestiging van 14 september 2015. Dit verslag gaat in op de belangrijkste bevindingen uit de controle van de jaarrekening van gemeente Steenwijkerland. Deze bevindingen zijn besproken met de wethouder financiën en de ambtelijke organisatie.

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Zuiderzeelaan 53, 8017 JV Zwolle, Postbus 513, 8000 AM Zwolle.,
T: +31 (0) 88 792 00 20, F: +31 (0) 88 792 96 40, www.pwc.nl

'PwC' is the brand under which PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (Chamber of Commerce 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (Chamber of Commerce 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (Chamber of Commerce 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (Chamber of Commerce 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (Chamber of Commerce 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (Chamber of Commerce 34180289) and other companies operate and provide services. These services are governed by General Terms and Conditions ('algemene voorwaarden'), which include provisions regarding our liability. Purchases by these companies are governed by General Terms and Conditions of Purchase ('algemene inkoopvoorwaarden'). At www.pwc.nl more detailed information on these companies is available, including these General Terms and Conditions and the General Terms and Conditions of Purchase, which have also been filed at the Amsterdam Chamber of Commerce.

Ons accountantsverslag bestaat uit drie hoofdstukken. In hoofdstuk 1 hebben wij een overzicht opgenomen van onze kernboodschappen. In hoofdstuk 2 worden de belangrijkste waarnemingen besproken die zijn voortgekomen uit onze controle. In hoofdstuk 3 wordt een update gegeven over onze eerdere communicatie. De ontwikkelingen die naar onze mening in de nabije toekomst voor gemeente Steenwijkerland relevant zullen worden hebben wij opgenomen in onze Sectortopics App.

Mocht u in de tussentijd vragen hebben dan kunt u uiteraard contact met ons opnemen.

Wij willen graag van deze gelegenheid gebruikmaken om u en uw medewerkers te bedanken voor de medewerking die we ervaren hebben tijdens onze werkzaamheden.

Met vriendelijke groet,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

S.J. Dul MSc RA
Director

Inhoudsopgave

1. Onze kernboodschappen

2. Belangrijkste controlebevindingen

2.1. Aard van de controleverklaring nog niet duidelijk door onzekerheden decentralisaties

2.3 Decentralisaties

2.4 Belangrijke risico's zijn onderkend binnen uw grondexploitaties, afwaarderingen wordt voor groot deel gecompenseerd door gerealiseerde winsten

2.5 Overige jaarrekeningposten nader bekeken

2.6 Uw jaarstukken voldoen aan formele vereisten, informatiewaarde kan toenemen

2.7 Begrotingscriterium

2.8 De financiële positie van Steenwijkerland: 'Het eigen vermogen laat een dalende trend zien'

2.9 De door het college gemaakte schattingen zijn evenwichtig

2.10 Wet Normering Topinkomens (WNT) adequaat toegelicht in de jaarrekening

2.11 Wijzigingen in wet-en regelgeving – Sector Topics App

3 Onze visie op uw interne beheersing

3.1 De geïdentificeerde controlerisico's zijn ongewijzigd

3.1 Controle op Europese aanbestedingen en de nationale aanbestedingswet 2012

3.2 De belangrijkste onderwerpen uit de rapportage interim bevindingen samengevat

3.3 Actuele status interne beheersing

3.4 De dekking en reikwijdte van de accountantscontrole is voldoende

1. Onze kernboodschappen

1	Onze controle is nog niet afgerond. Dit aangezien de controle van het sociaal domein nog niet geheel is uitgevoerd. Nog niet alle informatie hierover is ontvangen door Steenwijkerland. Dit betreft verantwoordingen van zorginstellingen, de BVO Jeugd IJsselland en de Sociale Verzekeringsbank. Naar verwachting wordt onze controle pas begin juli afgerond. Op dit moment is het nog niet duidelijk welk oordeel onze verklaring bij uw jaarrekening zal hebben. Waarschijnlijk is dit een verklaring met beperking. Dit in verband met de verwachte onzekerheden op gebied van PGB en prestatievaststelling Zorg in Natura voor Jeugd en Wmo.
2	SOCIAAL DOMEIN NOG IN TE VULLEN
3	In 2015 zijn verdere maatregelen genomen in de grondexploitatie. Dit heeft geresulteerd in een afwaardering van circa € 2,2 mln. met name op het project De Schans (uit exploitatie gehaald en overgebracht naar de strategische gronden). Daarbij is ook op diverse projecten (tussentijds) winst genomen voor in totaal € 1,7 mln. Wij hebben de waardering van de grondexploitatie beoordeeld en zijn van mening dat de waardering evenwichtig is. Wel is het belangrijk om de projecten goed te blijven monitoren (zoals de projecten 'Kornputkazerne' en 'Eesveense Hooilanden' vanwege het risicoprofiel).
4	De financiële positie van gemeente Steenwijkerland is goed te noemen. Uw gemeente kent op dit moment voldoende eigen vermogen. Het eigen vermogen is in de afgelopen jaren afgenomen door de inzet van reserves voor investeringen en het op basis van het BBV omzetten van reserves in voorzieningen.
5	Uit de controle komen geen onrechtmatigheden of controlebevindingen naar voren. Het basisniveau van de financiële administratie is van goed niveau. Daarbij wordt proactief omgegaan met wijzigingen in wet -en regelgeving.

6	Wij hebben vastgesteld dat de WNT is nageleefd. De opgenomen toelichting in uw jaarrekening 2015 voldoet aan de in deze wet gestelde eisen.
7	Wij hebben geen bevindingen ten aanzien van uw SiSa-bijlage en IMG-verantwoording.
8	De jaarrekening is naar onze mening prettig leesbaar. De informatiewaarde van uw jaarverslag en jaarrekening is hierbij van een goed niveau, maar kan nog wel verder worden ontwikkeld. Dit door o.a. de analyses op het niveau van het resultaat voor bestemming te presenteren en daarbij onderscheid te maken tussen verschillen in baten en lasten. In de paragraaf weerstandsvermogen is het belangrijk dat de risico's meer worden gekwantificeerd.
9	De interne beheersing van uw gemeente is van goed niveau. Wel bestaat een aantal aandachtspunten ten aanzien van het doorvoeren van functiescheidingen in processen. In dat kader zijn door de organisatie meer verbijzonderde interne controles uitgevoerd. Hieruit blijken geen onrechtmatigheden. Wij hebben het college wel geadviseerd meer controles en functiescheiding onder te brengen in het primaire proces.
10	Het jaar 2016 staat in het teken van diverse wijzigingen in geldende regelgeving. Uw gemeente wordt belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Daarnaast worden veranderingen doorgevoerd in de verslaggevingsregels (waaronder voor de grondexploitatie). Dit heeft gevolgen voor uw begroting en jaarrekening 2016. Het is belangrijk dat de raad tijdig inzicht krijgt in de wijzigingen en de invloed op de kaderstellende rol van de Raad. Zo dient u in 2016 expliciet te besluiten over o.a. de duur van grondexploitatie. Wij hebben het college geadviseerd de Raad specifiek te informeren over deze wijzigingen.

2. *Belangrijkste controlebevindingen*

2

Dit onderdeel bevat de belangrijkste bevindingen die zijn voortgekomen uit onze controle en die in onze professionele oordeelsvorming van belang zijn voor de gemeenteraad

2.1. Aard van de controleverklaring nog niet duidelijk door onzekerheden decentralisaties

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2015 van gemeente Steenwijkerland nog niet afgerond. De controle van de reguliere onderdelen (exclusief uitgaven decentralisaties) is nagenoeg afgerond. Hieruit komen geen niet-gecorrigeerd controleverschillen naar voren.

Voor de controle van de decentralisaties dient Steenwijkerland nog informatie te ontvangen van zorginstellingen, de BVO Jeugd en de SVB en het financiële effect hiervan op de jaarrekening te beoordelen. Daarna dienen wij de controle hierop nog uit te voeren. De verwachting is dat onze controle eind juni/begin juli 2016 kan worden afgerond. Dit er vanuit gaande dat alle informatie dan verkregen en verwerkt is. Het is op dit moment nog niet zeker wat het oordeel van onze controleverklaring zal worden bij de jaarrekening 2015. Dit hangt met name af van de uitkomsten van de decentralisaties.

Jaarrekeningproces is goed verlopen

Het jaar 2015 is het eerste jaar van onze samenwerking. Een eerstejaarscontrole betekent altijd meer en andere vragen van de accountant. Juist omdat wij de historie van de gemeente Steenwijkerland in korte tijd moeten leren kennen. En dat in een tijd dat de eisen ten aanzien van de accountantscontrole ook nog wezenlijk omhoog zijn gegaan. Dit heeft er toe geleid dat het jaarrekeningtraject voor zowel de ambtelijke organisatie als voor ons veel tijd gekost heeft. Het is een echter een mooie prestatie dat we tezamen met uw ambtelijke organisatie de controle binnen de gestelde tijd hebben kunnen afronden! Wij zien dat onze vragen kwalitatief goed en tijdig beantwoord worden door uw organisatie. Wel merken wij dat de specifieke financiële kennis van de gemeente Steenwijkerland geconcentreerd is bij een paar personen bij de financiële afdeling. Hierdoor ontstaat veel druk bij deze medewerkers. Dit maakt u kwetsbaar.

Oordeel inzake getrouwheid van de jaarrekening nog onduidelijk door decentralisaties

Tijdens onze controle en tot de datum van dit verslag hebben wij geen controleverschillen geconstateerd boven onze rapportagedrempel van € 69.000. Onze rapportagedrempel ligt daarbij lager dan de rapportagedrempel gedefinieerd in uw controleprotocol. Zoals hiervoor vermeld, is de controle van de decentralisaties nog een belangrijk openstaand punt. Dit kan derhalve nog

bevindingen met zich meebrengen. Op basis hiervan is het nog niet duidelijk wat het oordeel ten aanzien van de getrouwheid van de jaarrekening zal zijn.

Ten aanzien van het aspect rechtmatigheid zijn geen materiële fouten en/of onzekerheden geconstateerd, decentralisaties staan nog open

Op basis van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden, concluderen wij dat de verantwoorde baten, lasten en balansmutaties van gemeente Steenwijkerland tot stand zijn gekomen conform het door de raad vastgestelde normenkader en de wettelijke regels. Uit onze controle zijn geen onrechtmatigheden gebleken. De uitkomsten van de controle van de decentralisaties zijn hierbij nog openstaand. Derhalve is het oordeel over de rechtmatigheid van de jaarrekening daarmee nog niet duidelijk.

Er zijn geen fouten en onzekerheden in de SiSa-verantwoording geconstateerd

Jaarlijks is de SiSa-verantwoording een onderdeel van uw jaarrekening. Via deze verantwoording worden diverse rijks- en provinciale uitkeringen verantwoord. Daarmee vormt de SiSa-verantwoording de basis voor afwikkeling van deze uitkeringen.

Wij hebben de SiSa-verantwoording gecontroleerd met inachtneming van de specifieke instructies die door de Rijksoverheid zijn vastgelegd in de 'Nota verwachtingen accountantscontrole 2015'. Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO) gelden voor de SiSa net als bij andere gemeenten en provincies andere, zwaardere, rapporterings-toleranties dan u als raad in uw controleprotocol hebt opgenomen. Dit om ministeries in staat te stellen de specifieke uitkeringen vast te kunnen stellen en de Algemene Rekenkamer van informatie te voorzien. Wij hebben bij onze controle van de SiSa-verantwoording bij de jaarrekening 2015 geen afwijkingen geconstateerd.

In bijlage A.1 gaan wij nader in op de bevindingen per regeling.

Er zijn geen fouten en onzekerheden in de IMG-verantwoording geconstateerd

Gedurende onze controle hebben wij de IMG-verantwoording gecontroleerd en de bestedingen getoetst aan de vereisten welke in de onderliggende beschikkingen genoemd zijn. Wij hebben geen afwijkingen geconstateerd bij de controle van de IMG-verantwoording bij de jaarrekening van 2015.

In bijlage B.2 gaan wij nader in op de bevindingen per regeling.

De belangrijkste grondslagen voor financiële verslaggeving en het normenkader voor rechtmatigheid zijn aanvaardbaar.

De jaarrekening is opgesteld door gemeente Steenwijkerland in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten.

Als onderdeel van onze controle en met betrekking tot de jaarrekening hebben wij:

- de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving beoordeeld;
- de juistheid en de volledigheid van de toelichtingen beoordeeld; en
- de geschiktheid van het gebruikte normenkader voor rechtmatigheid beoordeeld.

Wij zijn van mening dat de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling en het normenkader voor rechtmatigheid die het College van Burgemeester en Wethouders hebben gehanteerd bij het opstellen van de jaarrekening 2015 en de totstandkoming van transacties aanvaardbaar zijn.

Toelichtingen en paragrafen in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

Wij hebben de toelichtingen in de jaarrekening beoordeeld en zijn van mening dat deze in overeenstemming zijn met wat is opgenomen in het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten.

2.3 Decentralisaties

Dit hoofdstuk wordt later gevuld zodra de informatie bekend is.

CONCEPT

2.4 Belangrijke risico's zijn onderkend binnen uw grondexploitaties, afwaarderingen wordt voor groot deel gecompenseerd door gerealiseerde winsten

De grondexploitaties vormen een groot aandeel (16%) van uw balanstotaal. Landelijk trekt de woningmarkt weer aan. Bij veel gemeenten zien wij dan ook dat de interesse in woningbouwkavels en de daadwerkelijke verkopen toenemen. U ziet dit ook in de gerealiseerde verkopen. In 2015 zijn dan ook meer kavels verkocht dan ingerekend was bij de actualisering begin 2015.

Met betrekking tot bedrijventerreinen zien wij landelijk een pril herstel. De interesse in bedrijfskavels lijkt wat toe te nemen. Echter de concurrentie tussen de verschillende gemeenten is hierbij groot. Voor de gemeente Steenwijkerland zien wij deze ontwikkeling ook. De verkopen blijven hierbij over 2015 achter op de verwachtingen.

In 2015 zijn de grondexploitaties geactualiseerd. Dit heeft geleid tot een afboeking van € 2,2 mln. Grotendeels komt deze afboeking voort uit de financiële verwerking (inclusief afwaardering) van het project 'De Schans' (zie ook nadere toelichting in dit hoofdstuk).

Hiernaast zijn in 2015 ook een aantal winstnemingen gerealiseerd. Op de projecten Giethoorn Noord, Woldmeenthe, Oostermeeatherand en Hooidijk zijn tussentijdse winsten gerealiseerd (in totaal € 1,7 mln.). Per saldo is over 2015 een netto negatief financieel effect gerealiseerd van € 0,6 mln.

In onze controle besteden wij veel aandacht aan de waardering van uw grondexploitaties. In deze paragraaf gaan wij in op onze bevindingen en aandachtspunten naar aanleiding van onze controle.

Waardering is onder meer afhankelijk van schattingen

De waardering van uw grondexploitaties is voor een groot deel afhankelijk van schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op, waarin een schatting is opgenomen van de te maken kosten en opbrengsten. Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Hierbij dient te worden gedacht aan het inflatiecijfer waartegen toekomstige kosten en opbrengsten worden gecorrigeerd, gehanteerde rentepercentages, de looptijd van het project (inclusief moment van geplande opbrengsten en kosten) en de uitgifteprijs. Deze parameters bepalen in hoge mate het verwachte financiële resultaat.

In onze jaarrekeningcontrole was de controle van de grondexploitaties een belangrijk aandachtspunt. Voornamelijk de inschatting van de genoemde parameters en uitgangspunten heeft daarbij onze aandacht.

Wij kunnen instemmen met de gehanteerde parameters

Bij het actualiseren van de grondexploitaties maakt het college schattingen. Dit op basis van verschillende uitgangspunten en parameters. Wij hebben de gehanteerde uitgangspunten en parameters beoordeeld. In de tabel op pagina 11 zijn onze bevindingen weergegeven.

Aandachtspunten voor de beoordeling van de waardering

Onderstaand hebben wij een aantal specifieke projecten nader toegelicht.

- *Kornputkazerne*

Het project 'Kornputkazerne' is veruit de grootste grondexploitatie van uw gemeente. De boekwaarde van dit project per 31 december 2015 is circa € 15,4 mln. (ruim 63% van de totale boekwaarde). In het project worden zowel particuliere bouw als projectbouw gerealiseerd.

Voor de gemeente is de projectbouw het minst risicovol. Hiertoe zijn contracten afgesloten met een projectontwikkelaar, waarbij een eventuele vertraging in het project wordt gecompenseerd middels een rentevergoeding. Hierdoor is het financieel risico op dit onderdeel beperkt.

De particuliere bouw brengt meer risico's met zich mee. Hier is nog geen sprake van afgesloten contracten. De fasering (moment van verkoop) en programmering (totale verkoop) is gebaseerd op een aantrekkelijke economie waarbij met name verkopen in het duurdere segment verwacht worden. Op basis van recente onderzoeken blijkt dat er naar verwachting wel vraag is naar dergelijke duurdere woningen. De verkopen dienen echter nog wel daadwerkelijk worden gerealiseerd. Dit brengt onzekerheid met zich mee voor de waardering van het project.

De huidige verwachtingen bestaan dat het project kostendekkend kan worden ontwikkeld. In het project zijn daarbij wel een aantal financiële buffers opgenomen, waardoor kleine tegenslagen in het project kunnen worden opgevangen.

Mochten de verwachte verkopen één jaar vertraging oplopen dan is de financiële impact circa € 0,5 mln. De fasering van de verkopen in 2016 is voorzichtig ingerekend (6 woningen, waarvan inmiddels al 1 verkocht). De overige fasering van de verkopen in de komende jaren hebben we in onderstaande grafiek weergegeven. Het college verwacht dat vanaf 2017 de verkopen zullen toenemen. Wij adviseren u periodiek te monitoren of deze verkopen ook behaald worden. Dit ook vanwege het risicoprofiel.

- **Eesveense Hooilanden**

De gemeente Steenwijkerland heeft samen met twee projectontwikkelaars afspraken gemaakt over de Eesveense Hooilanden. De twee projectontwikkelaars ontwikkelen dit gebied. De boekwaarde van het project bedraagt per ultimo 2015 ruim € 2 mln. In het project wordt op basis van een contract met een projectontwikkelaar zowel bedrijventerrein als woningbouw gerealiseerd. Met de ontwikkelaar zijn contractuele afspraken gemaakt over het betalen van een bijdrage per verkochte kavel. Hierbij zijn geen afspraken gemaakt over een eventuele rentevergoeding bij een vertraging in het project.

In de afgelopen jaren zijn de verkopen zeer beperkt geweest. Daarbij loopt het bestemmingsplan in 2017 af waardoor de indeling van het gebied kan veranderen. Dit kan effect hebben op het aantal te realiseren kavels.

Op basis van deze uitgangspunten bestaan in dit project de nodige risico's. Mede omdat het project ook een verwacht resultaat van nihil verwacht.

Eventuele tegenslagen of vertragingen in de betaling van de bijdragen betekent dat een verwacht negatief resultaat op het project ontstaat. Daarom is het ook bij dit project van belang om de ontwikkelingen goed te volgen.

- **De Schans**

De Raad heeft op 8 december 2015 besloten om de huidige grondexploitatie De Schans af te sluiten en alle toekomstige kosten en opbrengsten te schrappen. Het project De Schans is hierbij overgebracht van de voorraden naar de strategische gronden onder de materiele vaste activa en afgewaardeerd naar de huidige marktwaarde (op basis van een taxatie). In totaal is hierbij ruim € 1,9 mln. afgewaardeerd. Dit is ten laste gebracht van de Algemene Reserve Grondexploitaties. Wij kunnen instemmen met deze verwerkingwijze.

Wijziging van regelgeving voor grondexploitaties in 2016 vraagt uw aandacht

Het jaar 2016 staat voor de grondexploitaties in het teken van een tweetal wijzigingen in de regelgeving die behoorlijke impact hebben:

- De invoering van de vennootschapsbelasting (VPB)

Op basis van de gesprekken die wij met de gemeente gehad hebben over dit onderwerp constateren wij dat Steenwijkerland de voorbereiding op de VPB adequaat oppakt. De grondexploitaties zijn daar (net zoals bij veel andere gemeenten) het belangrijkste onderwerp. Naar verwachting komt er in de loop van 2016 meer duidelijkheid over de daadwerkelijke financiële impact voor Steenwijkerland.

- De nieuwe notitie grondexploitaties van het BBV.

Begin 2016 is door de commissie BBV een nieuwe notitie grondexploitaties gepubliceerd. Deze notitie kent een aantal belangrijke wijzigingen (zie ook bijlagen). Hierbij wordt een nadrukkelijke rol van de gemeenteraad verwacht (met name bepalen van de maximale looptijd van grondexploitaties). In principe mogen grondexploitaties niet langer duren dan 10 jaar, tenzij u als gemeenteraad anders besluit en daarbij ook beheersmaatregelen zijn genomen om de onzekerheden in te perken. Het is naar onze mening van belang dat de Raad goed wordt geïnformeerd over de wijzigingen, zodat u hiermee wordt geholpen in de kaderstellende rol.

De wijzigingen hebben voor uw gemeente o.a. de volgende effecten:

- De categorie NIEGG (niet in exploitatie genomen gronden) wordt afgeschaft. Uw gemeente heeft geanticipeerd op de nieuwe notitie door alle NIEGG gronden in 2015 over te boeken naar de materiële vaste activa.
- Rente die wordt toegerekend aan grondexploitaties moet worden gebaseerd op de werkelijke rente over het vreemd vermogen. Dit heeft voor uw gemeente een positief effect op de waardering van de exploitaties in de toekomst omdat de werkelijke rente op dit moment lager is dan de rente waarmee u rekt in uw exploitatieoverzichten.
- Daarbij wordt ook een disconteringsvoet van 2% voorgeschreven om de contante waarde van de grondexploitaties te berekenen. Het financiële effect hiervan voor Steenwijkerland is nog niet bekend.
- De richttermijn van 10 jaar voor de maximale duur van de grondexploitatie heeft mogelijke effecten op drie van uw exploitaties omdat deze exploitaties op dit moment lager lopen dan 10 jaar. Dit betekent dat de looptijd van de grondexploitaties mogelijk moet worden aangepast, dan wel dat beheersmaatregelen getroffen moeten worden in combinatie met een raadsbesluit over een uitzondering op de maximale looptijd.

Ons oordeel over uw parameters

Onderstaand hebben wij de belangrijkste parameters van uw grondexploitaties weergegeven inclusief ons oordeel over deze uitgangspunten.

Omschrijving	Oordeel	Toelichting
Gehanteerde rekenrente		Gemeente Steenwijkerland hanteert een rekenrente van 2,5%. Voorgaand jaar bedroeg deze rente 3,5%. Met deze renteverlaging is voor een deel al ingespeeld op de wijzigingen in het BBV. Wij stemmen hiermee in. Voor 2016 zal moeten worden beoordeeld in hoeverre de gehanteerde rente nog moet worden bijgesteld.
Kostenstijging		Voor de kostenstijging hanteert de gemeente net als voorgaande jaren een percentage van 3%. Deze kosten stijging is gebaseerd op meerjarige historische kostenstijgingen. Het percentage lijkt hierbij in vergelijking met veel andere gemeenten aan de hoge kant. Uit voorzichtigheid kunnen wij instemmen met deze inschatting. Het is hierbij belangrijk het percentage jaarlijks te actualiseren. Dit mede op basis van ontwikkelingen op de aanbestedingsmarkt.
Opbrengstenstijging		Gemeente Steenwijkerland rekt met een opbrengstenstijging van 2%. Op basis van de huidige markt is dit naar onze mening een optimistische inschatting. In de komende jaren zal moeten blijken hoe de verkoopprijzen zich zullen ontwikkelen en in hoeverre het mogelijk is om opbrengstenstijgingen te realiseren. Tot op heden weet Steenwijkerland de grondprijzen daadwerkelijk te realiseren.

Gehanteerde programmering en fasering		Gezien het aantal verkopen van de afgelopen jaren (en het daarmee realiseren van de verwachte grondverkoop) bestaat de verwachting dat het aantal ingerekende verwachte verkopen gerealiseerd kan worden.
		De programmering en fasering voor het project Kornputkazerne hebben wij als optimistisch beoordeeld. Zie voor een nadere toelichting pagina 10 en 11 van dit verslag.
Waardering de Schans		De gronden zijn afgewaardeerd naar taxatiewaarde en daarmee evenwichtig gewaardeerd.

Controleverschil 	Voorzichtig 	Evenwichtig 	Optimistisch 	Controleverschil
<i>Aanvaardbare bandbreedte – gebaseerd op materialiteitsoverwegingen</i>				

Wij kunnen instemmen met de in de jaarrekening toegepaste waarderingsgrondslagen en de door het college gemaakte afwegingen en schattingen.

2.5 Overige jaarrekeningposten nader bekeken

Tijdens de controle hebben wij bij enkele jaarrekeningposten bijzonderheden gesignaleerd. In deze paragraaf brengen wij deze graag onder uw aandacht.

Debiteurenvoorziening is aangevuld op basis van gewijzigde waarderingssystematiek

In een vroegtijdig stadium heeft de organisatie afstemming gezocht over de waardering van de debiteuren. Dit is positief. Wij hebben aangegeven dat de waardering van uw debiteurenpositie te optimistisch leek in relatie tot de aard en ouderdom van de debiteuren. Het College heeft de berekeningssystematiek voor de bepaling van de voorziening aangepast. Daarnaast zijn enkele grote uitstaande vorderingen kritisch beoordeeld waardoor een toevoeging is gedaan aan de voorziening van dubieuze debiteuren (€ 222.000). Na deze dotatie in de voorziening beoordeelen wij de voorziening en de waardering van de debiteuren als adequaat en evenwichtig.

Appa voorziening is adequaat verwerkt

Wij hebben de berekening inzake de Appa voorziening getoetst op basis van de BBV circulaire Aanpassing pensioenen en inhoudingen Appa. Wij hebben vastgesteld dat de Appa voorziening is gewaardeerd conform genoemde circulaire en actuele uitgangspunten.

Reserves meer inzichtelijk maken en informatie presenteren in jaarverslaggeving

Tijdens onze controle is het ons opgevallen dat de gemeente relatief veel bestemmingsreserves heeft. De reserves zijn hierbij de bevoegdheid van de raad. U bepaalt de omvang en inzet van reserves.

De bestemmingsreserves dienen als gedeelte van het eigen vermogen wat bestemd is om uitgegeven te worden aan een specifieke bestemming. Voor u als raad betekent dit heel concreet dat dit geld gelabeld is en u er niet meer direct over kunt beschikken. Voor een goede besluitvorming en het maken van de juiste keuzes is het van belang voor de raad om inzichtelijk te hebben welke concrete verplichtingen reeds zijn aangegaan bij de bestemmingsreserves. Daarbij ontbreekt bij een aantal bestemmingsreserve een concreet bestedingsplan zoals de reserve leefbaarheid, kernenbeleid en volkshuisvesting.

Wij adviseren u als gemeenteraad om de bestemmingsreserves grondig door te laten lichten en te evalueren.

Dit om de vrije ruimte, de aangegane verplichtingen en daarmee de beschikbare middelen inzichtelijk te hebben.

Wij hebben daarbij het college geadviseerd deze informatie jaarlijks op te nemen in de jaarverslaggeving.

2.6 Uw jaarstukken voldoen aan formele vereisten, informatiewaarde kan toenemen

De jaarstukken 2015 bestaan volgens het BBV uit het jaarverslag en de jaarrekening. Het jaarverslag op haar beurt bestaat uit de programma-verantwoording en de verplichte paragrafen. De jaarrekening bevat de programmarekening, de balans en een toelichting op beide.

Wij hebben op hoofdlijnen de informatiewaarde van de jaarstukken beoordeeld. Uw jaarrekening is overzichtelijk opgesteld en conform de vereisten van het BBV. Uw jaarverslag is daarbij overzichtelijk en goed leesbaar.

Uw jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

Als uw accountant dienen wij ingevolge artikel 213, lid 3 onder d Gemeentewet te vermelden of uw jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening. Wij hebben vastgesteld dat uw jaarverslag verenigbaar is met uw jaarrekening

Onze waarnemingen over uw verslaggeving

Onderstaand hebben wij onze waarnemingen opgenomen ten aanzien van uw jaarverslag en jaarrekening:

- In het jaarverslag is bij onderdeel 1.3. een duidelijke analyse weergegeven van het resultaat over het boekjaar 2015. De toelichting op de verschillen is daarbij helder weergegeven. Naar onze mening biedt dit een duidelijk beeld voor de lezer van het jaarverslag;
- Wat positief opvalt zijn de quotes over de gerealiseerde prestaties per programma.
- In de paragraaf weerstandsvermogen zijn conform het BBV nieuwe kengetallen weergegeven. Er wordt hierbij een duidelijke toelichting gegeven, waarbij ook gebruik gemaakt wordt van grafieken om de ontwikkeling te visualiseren.

- In de jaarrekening wordt per programma een analyse gemaakt van de verschillen tussen de begroting en werkelijke realisatie. Hierbij wordt inzicht geboden in de verschillen op gesaldeerd niveau (saldo baten en lasten). Om de informatiewaarde van de analyse verder te vergroten is het aan te bevelen om daarbij ook de grote verschillen op zowel de baten als de lasten te verklaren.
- De financiële analyse per programma vindt daarbij ook plaats op het niveau van het resultaat na inzet van reserves. Om daadwerkelijk inzicht te hebben in het werkelijke resultaat en de verklaring ervan is het belangrijk om een individuele analyse uit te voeren op de resultaten voor bestemming en een analyse op de reservemutaties. Een voorbeeld hiervan is dat het programma “Steenwijkerlanders voelen zich thuis” een positieve afwijking heeft in het saldo van baten en lasten van € 9,5 mln. Dit verschil wordt echter niet direct verklaard in de achterliggende toelichtingen.
- In de financiële analyse per programma wordt veel detailinformatie geboden. Hiermee is de toelichting echter wel uitgebreid, waarbij op een zeer laag niveau verschillen inzichtelijk worden gemaakt. Naar onze mening kan de informatie op een minder gedetailleerd niveau worden gepresenteerd, waardoor de informatiewaarde voor de Raad ook toeneemt. Hierbij zou het uitgangspunt moeten zijn: “less is more”.

2.7 Begrotingscriterium

Als blijkt dat de gerealiseerde lasten zoals weergegeven in de programma-rekening hoger zijn dan de geraamde bedragen met inbegrip van de laatste begrotingswijzigingen, kan er sprake zijn van onrechtmatige uitgaven. Voor een juiste oordeelsvorming is van belang in hoeverre de begrotingsoverschrijding past binnen het door de raad geformuleerde beleid en/of wordt gecompenseerd door hogere opbrengsten. Het bepalen of, respectievelijk welke begrotingsoverschrijdingen onrechtmatig zijn, is voorbehouden aan de raad.

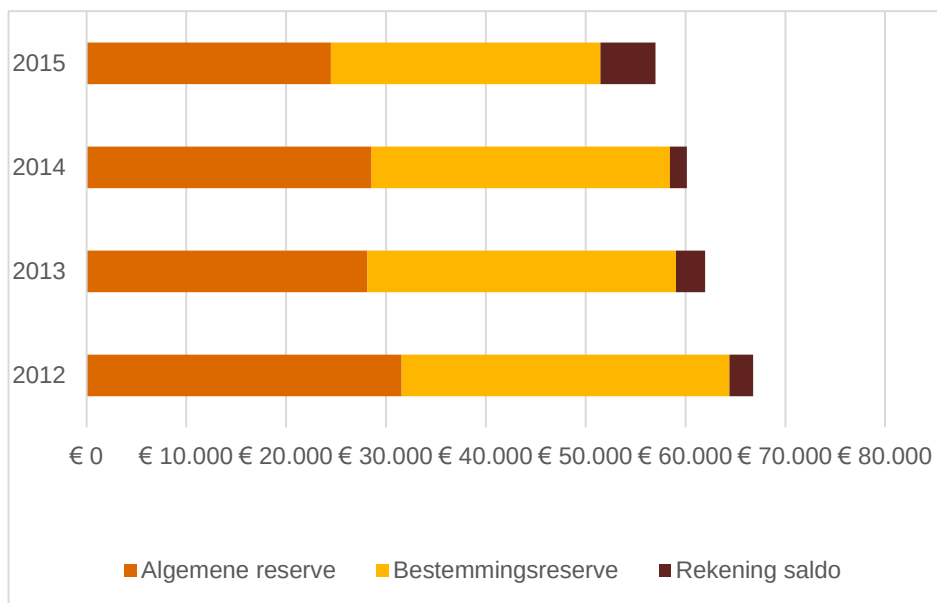
Op de volgende pagina zijn de belangrijkste begrotingsoverschrijdingen weergegeven.

Programma	Reden overschrijding	Conclusie rechtmatigheid
Steenwijkerlanders voelen zich welkom	Deze overschrijding is het gevolg van extra lasten voor de pensioenvoorziening voor wethouders (APPA).	Dit is pas laat in het jaar naar voren gekomen. Daarbij zijn deze extra lasten op basis van het BBV verwerkt. Op basis hiervan betreft geen onrechtmatigheid.
Financiën en bedrijfsvoering	Deze overschrijdingen komen door een herziening in de berekeningssystematiek van de voorziening dubieuze debiteuren.	Dergelijke analyses wordt eens per jaar uitgevoerd. Bij opmaken van de jaarrekening is besloten de voorziening te verhogen. Dit had niet eerder voorzien kunnen worden. Hierdoor geen onrechtmatigheid op basis van de kadernota rechtmatigheid.

Door het vaststellen van de jaarrekening door de raad wordt de overschrijding expliciet als rechtmatig aangemerkt. Op basis hiervan kunnen wij hiermee instemmen.

2.8 De financiële positie van Steenwijkerland: 'Het eigen vermogen laat een dalende trend zien'

De onderstaande grafiek laat de ontwikkeling van het eigen vermogen van de gemeente Steenwijkerland zien. De afgelopen jaren daalt het eigen vermogen ondanks het feit dat er elk jaar een positief resultaat wordt behaald. Dit komt onder andere doordat de bestemmingsreserve riolering in 2014 vanuit het eigen vermogen naar de voorzieningen is overgeplaatst conform de voorschriften in het BBV. Daarnaast zet de gemeente actief de bestemmingsreserves in waardoor het totale eigen vermogen daalt. In 2015 is een fors rekeningssaldo zichtbaar, dit komt met name door de positieve resultaten op de decentralisaties. Zie onderstaande tabel voor een overzicht van het verloop van het eigen vermogen in de afgelopen 4 jaar:

(Bedragen maal *1.000)

Het eigen vermogen per inwoner per 31/12/2015 komt uit op €1.320,-. Dit ligt onder het landelijke gemiddelde. Dit getal is echter niet leidend voor de beoordeling van de financiële positie van gemeente Steenwijkerland. De financiële positie is naar onze mening goed te noemen. Steenwijkerland kent voldoende eigen vermogen om eventuele tegenvallers op te vangen.

Dit aspect komt ook nadrukkelijk terug in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Financiële vertaling risico's in het weerstandsvermogen vraagt om aandacht

De gemeente Steenwijkerland staat bloot aan externe factoren zoals rijks bezuinigingen en ontwikkeling decentralisaties. Een belangrijke graadmeter voor de financiële positie is het weerstandsvermogen. Het weerstandsvermogen laat zien in hoeverre uw gemeente in staat is financiële tegenvallers op te vangen. In uw paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing in de jaarrekening is dit nader uiteengezet en uitgesplitst in de weerstandscapaciteit en risico's waarvoor geen (dekkings)maatregelen zijn getroffen. In onderstaande tabel hebben wij hiervan een samenvatting opgenomen:

(x € 1 mln.)	Totaal		
	2015	Begroting 2015	2014
A. Weerstandscapaciteit	7,5	7,5	6.6
B. Beleidsrisico's en bedrijfsrisico's	p.m.	p.m.	p.m.
Resterend weerstandsvermogen (A-B)	p.m.	p.m.	p.m.

In de paragraaf weerstandsvermogen zijn de risico's niet gekwantificeerd. Hierdoor wordt niet inzichtelijk gemaakt wat de benodigde weerstandscapaciteit zou moeten zijn om de risico's af te dekken. Wij adviseren u om per risico de verwachte financiële impact in te schatten en op te nemen in een tabel in de paragraaf weerstandsvermogen. Dit zodat de raad de risico's ook beter op waarde kan schatten en kan bepalen wat de echt omvangrijke risico's zijn voor gemeente Steenwijkerland.

2.9 De door het college gemaakte schattingen zijn evenwichtig

Bij het opstellen van de jaarrekening moet het college belangrijke schattingen voor de verslaggeving maken en toelichten. Wij hebben de schattingen die door het college zijn gemaakt bij het opstellen van de programmarekening 2015 doorgenomen in het kader van onze jaarrekeningcontrole. Onderstaande tabel geeft een overzicht van onze bevindingen met bijbehorende motivering.

Omschrijving	Oordeel	Toelichting
De transitie van Jeugd en WMO heeft geleid tot schattingselementen inzake de afrekening van PGB gelden en afrekening ZIN met samenwerkingspartners.		Wordt nog nader ingevuld.
Grondexploitaties bevatten veel schattingselementen en vormen een belangrijke doorkijk naar de winstgevendheid en mogelijke verliesgevendheid van de gronden in de grondexploitatie.		Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitaties een betrouwbaar beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. Voor een uiteenzetting hiervan verwijzen wij naar paragraaf 2.3 van deze rapportage.
De nota Investeren en afschrijven van de gemeente ligt ten grondslag aan de wijze van afschrijven op materiële vaste activa.		De verwachte levensduur van de verschillende activacategorieën en daarmee de afschrijvingspercentages zijn evenwichtig en consistent bepaald en in lijn met hetgeen gebruikelijk is. Uitzondering hierop is de afschrijvingsduur op schoolgebouwen. De verwachte levensduur van deze gebouwen wordt op 60 jaar geschat. Normaliter zou dit gelijk moeten zijn aan de levensduur van andersoortige vastgoed. Wij beoordelen daarom deze inschatting als optimistisch, doch binnen de bandbreedte. Wij kunnen instemmen met de inschattingen van het college.
Inbaarheid verstrekte leningen		Wij kunnen ons vinden in de waardering van de financiële vaste activa. Hieruit blijken geen materiële financiële risico's.
Debiteurenvoorziening		De gemeente Steenwijkerland stelt jaarlijks een analyse op ten aanzien van de oninbaarheid van de debiteuren. Wij beoordelen deze schatting als evenwichtig, zie tevens paragraaf 2,5 van deze rapportage.

Appa voorziening	●	Wij hebben de waardering van de Appa voorziening beoordeeld als evenwichtig, zie tevens paragraaf 2,5 van deze rapportage.
Voorziening te betalen wachtgeld	●	Wij hebben de waardering van voorziening te betalen wachtgelden beoordeeld en aangesloten met de toekomstige verplichtingen uit hoofde van de te betalen wachtgelden. Wij hebben de waardering van deze voorziening als evenwichtig beoordeeld.
Overige voorzieningen	●	Hierbij hebben wij geen bijzonderheden geconstateerd. De voorzieningen zijn gebaseerd op een meerjarig onderhoudsplan, of dienen ter egalisatie van baten en lasten conform het BBV

Controleverschil ●	Voorzichtig ●	Evenwichtig ●	Optimistisch ●	Controleverschil ●
Aanvaardbare bandbreedte – gebaseerd op materialiteitsoverwegingen				

2.10 Wet Normering Topinkomens (WNT) adequaat toegelicht in de jaarrekening

Voor 2015 is voldaan aan de eisen van de WNT

Met ingang van 2013 wordt gerapporteerd over de bezoldiging van topfunctionarissen. Voor de gemeente zijn dit de griffier en de gemeentesecretaris. Wij hebben daarbij het volgende geconstateerd:

- De bezoldiging van de topfunctionarissen is juist en volledig toegelicht in uw jaarrekening;
- Er is geen sprake van ontslaguitkeringen aan topfunctionarissen boven het in de WNT gestelde maximum van > €75.000;
- Er zijn geen overige functionarissen met een bezoldiging boven de WNT grens van € 178.000;
- Voor 2015 maakt u gebruik van de vrijstelling voor de meldingsplicht voor ingehuurd personeel in het kader van de WNT. Uit uitgevoerde interne controles blijken daarbij ook geen bijzonderheden.

De WNT-verantwoording van de gemeente Steenwijkerland is opgenomen in de toelichting van de jaarrekening. Hierbij is een toelichting opgenomen op de bezoldiging van de gemeentesecretaris en de griffier. Uit onze controle zijn geen tekortkomingen gebleken.

WNT blijft aan verandering onderhevig – wijzigingen in 2016

Ook in 2016 worden in de WNT weer een aantal wijzigingen doorgevoerd. De wettelijke maximale bezoldiging voor topfunctionarissen is aangepast van € 178.000 in 2015 naar € 179.000 in 2016.

De belangrijkste wijziging in 2016 heeft betrekking op topfunctionarissen die anders dan op grond van een dienstbetrekking hun werkzaamheden verrichten ('externe topfunctionarissen'). Voor de eerste zes maanden waarin de topfunctie wordt vervuld geldt een maximum bezoldiging van € 144.000. Voor de

volgende zes maanden geldt een maximum bezoldiging van € 108.000. Over deze hele periode geldt bovendien dat het gemiddeld uurtarief niet hoger dan € 175 (exclusief BTW) mag zijn. Vanaf de dertiende maand geldt hetzelfde maximum als voor topfunctionarissen met een dienstbetrekking. Als het vervullen van de topfunctie méér dan zes aaneengesloten maanden wordt onderbroken wordt daarna opnieuw gestart met het tellen van het aantal maanden waarin de functie is vervuld. Bij een kortere onderbreking wordt het aantal maanden doorgeteld.

2.11 Wijzigingen in wet-en regelgeving – Sector Topics App

Voor actualiteiten en achtergronden wijzen wij u op onze SectorTopics App. Met de SectorTopics-app van PwC volgt u nieuws, trends, ontwikkelingen en onze visie erop in de publieke sector. De Capita Selecta is een van de onderdelen van deze app. Daarnaast vindt u in de app een agenda met activiteiten van PwC voor de publieke sector.

De SectorTopics App is gratis te downloaden in uw appstore (Apple, Android en Blackberry) .

Daarbij wijzen wij u vooral op de volgende onderwerpen die relevant zijn voor u:

- Nieuwe aanbestedingsrichtlijnen
- Wijzigingen inzake de WNT
- Invoering nieuwe VPB

De SectorTopics App is gratis te downloaden in uw appstore (Apple, Android en Blackberry) .

3 Onze visie op uw interne beheersing

3

Tijdens onze interim-controles hebben wij de interne beheersing van gemeente Steenwijkerland beoordeeld. Dit deel geeft u inzicht in de belangrijkste bevindingen.

3.1 De geïdentificeerde controlerisico's zijn ongewijzigd

Startpunt voor onze jaarrekeningcontrole is een risicoanalyse waarop wij onze controleaanpak baseren. Bij de controle van de jaarrekening 2015 hebben wij in ons auditplan 2015 de onderstaande controlerisico's gesignaleerd:

- Lasten PGB en Zorg In Natura met betrekking tot Jeugd en WMO
- Europese aanbestedingen
- Waardering grondexploitaties
- Waardering financiële vaste activa/verbonden partijen
- WNT
- Fraude (doorbrekingen van de interne controle door het management en opbrengstverantwoording vormen een verhoogd risico in alle controles)

In het algemeen is onze risicoanalyse ongewijzigd gebleven ten opzichte van de risico's die wij hebben geïdentificeerd tijdens de planningsfase van onze controle.

3.2 Controle op Europese aanbestedingen en de nationale aanbestedingswet 2012

Wij hebben geen bevindingen geconstateerd aangaande de rechtmatigheid met betrekking tot de Europese en nationale aanbestedingswetgeving. Wij benadrukken dat eventuele onrechtmatigheden met betrekking tot Europese aanbestedingsrichtlijnen in principe niet herstelbaar zijn. Daarom is het van belang interne procedures in te richten om mogelijke fouten te voorkomen.

Wij hebben geconstateerd dat de gemeente Steenwijkerland adequate interne procedures heeft ingericht met betrekking tot het aanbestedingsbeleid. Daarnaast vinden er verbijzonderde controles plaats om mogelijk fouten te kunnen constateren en op basis hiervan verbeteringen in het proces door te voeren.

3.3 De belangrijkste onderwerpen uit de rapportage interim bevindingen samengevat

Onze bevindingen omtrent uw interne controleomgeving hebben we eind oktober besproken met het managementteam van uw gemeente. Enkele belangrijke onderwerpen uit de rapportage interim bevindingen zijn weergegeven. In deze paragraaf geven wij naast een toelichting op deze onderwerpen ook de status ten tijde van de jaarrekeningcontrole weer.

Goede samenwerking met de interne controle afdeling

Tijdens de controle 2015 hebben wij prima samengewerkt met de interne controleafdeling binnen uw gemeente. Wij hebben onder andere gesproken over het interne controleplan 2015, onze controleaanpak 2015 en onze Rapportage interimbevindingen controle 2015. Daarnaast zoekt de interne controle afdeling afstemming met de accountant zodat er tijdige acties kunnen worden ondernomen waar nodig. Dit ervaren wij als positief.

Het algemene beeld van uw IT omgeving is goed

Vanuit wet- en regelgeving is het vereist dat wij een reflectie geven op de betrouwbaarheid en continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking. De attentiepunten zijn in de rapportage interim bevindingen aan de orde gesteld betreffen:

- (te) uitgebreide rechten binnen de financiële applicatie Key2Financiën. Uw IC afdeling heeft extra analyses uitgevoerd naar aanleiding van de bovengenoemde bevinding
- Veel medewerkers hebben toegang tot uw server ruimte (met name veroorzaakt door BHVers die toegang hebben tot deze ruimte).

3.4 Actuele status interne beheersing

Onze bevindingen over uw interne controleomgeving hebben we middels een zogenaamde managementmeeting gedeeld met het management. Onze conclusie is dat het huidige niveau van interne beheersing goed is. Hieronder voorzien we u van een update over de status van de belangrijkste interne controlebevindingen:

#	Gerapporteerde belangrijkste/significante tekortkoming	Situatie 2015	Update van de bevinding
1	Belastingen en heffingen: Functiescheidingen zijn onvoldoende gewaarborgd in het belastingproces	●	Risico: In de opzet van uw belastingproces is op dit moment onvoldoende functiescheiding ingericht. Het risico bestaat hierdoor dat eventuele fouten, bijvoorbeeld bij de verwerking van mutaties, niet worden ontdekt. Dit kan tot gevolg hebben dat uw belastingopbrengsten niet rechtmatig of volledig zijn. Aanbeveling en opvolging: Wij begrijpen dat het door de beperkte omvang van uw organisatie niet altijd rationeel is om functiescheiding in te richten in een proces. In de gevallen waarbij functiescheiding niet afdoende is ingericht is het echter wel noodzakelijk dat risico's in het proces op een andere wijze worden afgedekt. Dit betekent dat achteraf meer verbijzonderde interne controles moeten worden uitgevoerd. Opvolging: Uw procedure is ongewijzigd ten opzichte van de interim controle. Wel merken wij op dat er achteraf verbijzonderde interne controles zijn uitgevoerd om bovengenoemd risico te mitigeren. Daarnaast is de gemeente aan het onderzoeken of het uitplaatsen van het taakveld belastingen een passende oplossing is voor de lange termijn.
2	Salarismutaties: Er is geen functiescheiding ingericht op mutaties in het salarispakket.	●	Risico: In uw salarisproces is momenteel geen functiescheiding ingericht om de correcte verwerking van salarismutaties te waarborgen. Dit wordt achteraf ondervangen middels interne controles. De te controleren aantallen zijn hierbij op dit moment te beperkt. Het risico bestaat hierdoor dat fouten in de salarisverwerking in een te laat stadium worden ontdekt. Aanbevelingen en opvolging: Uw interne controle afdeling voert extra werkzaamheden uit om het risico op ongeautoriseerde/foutieve mutaties in de salarisadministratie te beperken. Wij adviseren u echter om functiescheiding in het reguliere salarisproces in te richten zodat het werkproces afdwingt dat alle mutaties door tenminste vier ogen worden beoordeeld. Opvolging: Er zijn additionele verbijzonderde interne controles uitgevoerd. Dit neemt niet weg dat bovengenoemde aanbeveling van kracht blijft.
3	Decentralisaties	●	Nog nader te beoordelen

- = Nieuwe tekortkoming in interne beheersing
- = Voortgang geboekt sinds 2014
- = Geen voortgang sinds 2014
- = Tekortkoming verholpen

3.5 De dekking en reikwijdte van de accountantscontrole is voldoende

De dekking en de reikwijdte van de controle

Wij voeren de jaarrekeningcontrole uit om een oordeel over de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening als geheel te vormen, zoals bedoeld in

artikel 213, tweede lid van de Gemeentewet. Het is niet de doelstelling van de jaarrekeningcontrole om zekerheid te verschaffen over de kwaliteit van de interne organisatie. De controle van de jaarrekening bestaat uit een combinatie van controlewerkzaamheden, waaronder risicoanalyse, cijferbeoordelingen, beoordeling van de administratieve procedures en het daarmee samenhangende systeem van interne beheersingsmaatregelen en gegevensgerichte

controlewerkzaamheden. De samenstelling en omvang van die werkzaamheden zijn noodzakelijk voor het verkrijgen van dit oordeel over de getrouwheid en rechtmatigheid.

Tijdens onze controlewerkzaamheden maken wij gebruik van de rapporterings- en goedkeuringstoleranties zoals opgenomen in het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden ('BADO'), tenzij de raad in een controleprotocol ten behoeve van de accountant andere controle- en rapporteringstoleranties vaststelt.

Dit houdt in dat wij een goedkeurende controleverklaring kunnen afgeven als de geconstateerde fouten minder zijn dan 1% (€ 1.389.000) en de onzekerheden minder zijn dan 3% (€ 4.167.000) van de totale werkelijke lasten en toevoegingen aan de reserves in de jaarrekening.

Er zijn geen aanwijzingen van fraude gebleken

De verantwoordelijkheid voor de jaarrekening berust bij het College. Uit dien hoofde is het College verantwoordelijk voor het beschermen van het vermogen van de gemeente Steenwijkerland, het voeren van een afdoende financiële administratie en het in stand houden van een geschikt systeem van interne beheersing (waaronder procedures voor het waarborgen van de betrouwbaarheid en continuïteit van geautomatiseerde systemen en het voorkomen en opsporen van fraude, overige onregelmatigheden en fouten en niet-naleving van wet- of regelgeving). Wij hebben onze controle zodanig ingericht dat wij een redelijke mate van zekerheid verkrijgen dat de jaarrekening in zijn geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat die het gevolg is van fraude of fouten.

Onze controle bestond niet uit een uitvoerige controle van transacties zoals noodzakelijk zou zijn om fouten of fraude die niet hebben geleid tot materiële afwijkingen in de jaarrekening te kunnen opsporen. Het dient te worden onderkend dat het controleproces inherente beperkingen kent. Als gevolg van de aard van fraude, met name wanneer daarbij sprake is van verhulling door samenzwering en vervalsing van documenten, is het mogelijk dat bij een controle die is opgezet en uitgevoerd in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlestandaarden materiële fraude niet wordt ontdekt.

Hoewel doeltreffende interne beheersingsmaatregelen het risico dat fouten en fraude zich voordoen of onontdekt blijven, doen afnemen, wordt dit risico hiermee niet weggenomen. Wij kunnen daarom niet garanderen dat eventuele fouten of gevallen van fraude ontdekt worden. Gegeven de inherente beperkingen van het controleproces en het interne beheersingssysteem kan en mag er niet op vertrouwd worden dat ons onderzoek alle fouten of gevallen van fraude aan het licht zal brengen.

Tijdens onze controle van de jaarrekening 2015 zijn ons geen aanwijzingen van fraude van materiële aard gebleken. Het College en de directie hebben desgevraagd aangegeven dat alle relevante informatie over mogelijke frauderisico's en eventuele fraudes aan ons zijn meegedeeld. In de 'bevestiging bij de jaarrekening' is dit nogmaals expliciet opgenomen.

Wij zijn onafhankelijk

We hebben onze naleving van de externe regelgeving over onafhankelijkheid in onze dienstverlening in 2015 bewaakt. We bevestigen dat we deze onafhankelijkheidsvereisten hebben nageleefd.

A. *Bijlagen*

CONCEPT

A.1. Single information Single audit (SiSa)

Wij hebben in onze controle specifieke werkzaamheden verricht om een oordeel te kunnen geven over de getrouwheid en rechtmatigheid van de financiële verantwoordingsinformatie in de bijlage inzake SiSa bij de jaarrekening 2015 van gemeente Steenwijkerland. Onze werkzaamheden varieerden van het beoordelen van de interne beheersing tot het uitvoeren van detailcontroles. In de bijlage bij de jaarrekening zijn twee typen indicatoren opgenomen:

- Indicatoren (bedragen en andere kwantitatieve gegevens, veelal prestatie-indicatoren), die van invloed zijn op de financiële vaststelling.
- Indicatoren, zonder invloed op de financiële vaststelling.

Voor de eerste indicator geldt dat er een relatie is tussen de jaarrekening en de bijlage. Wij hebben op deze indicatoren een reguliere rechtmatigheidscontrole uitgevoerd en indien specifiek gevraagd, is de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld. De tweede indicator heeft normaliter geen directe relatie met de gemeentelijke jaarrekening. Deze indicatoren zijn noodzakelijk voor het departementale jaarverslag. Bij deze indicatoren hebben wij alleen de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld en dus niet de rechtmatigheid vastgesteld.

Voor de bevindingen uit onze controle gelden op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden ('BADO') met als bij andere gemeenten en provincies zwaardere rapporteringtoleranties dan voor andere onderdelen van de reguliere jaarrekening.

In dit rapport van bevindingen hebben wij per specifieke uitkering fouten en onzekerheden, boven een vastgestelde financiële grens, opgenomen voor zover deze niet door de gemeente zijn gecorrigeerd. De financiële grens is afhankelijk gesteld van de omvangsbasis van de regeling. De omvangsbasis wordt gebaseerd op de gevraagde indicator. Bij een gevraagde indicator van 'bestedingen gedurende het jaar' wordt de omvangsbasis bijvoorbeeld gevormd door de bestedingen in de regeling. De financiële grens is per specifieke uitkering:

- € 12.500 indien de omvangsbasis kleiner dan of gelijk is aan € 125.000;
- 10% indien de omvangsbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk is aan € 1.000.000;
- € 125.000 indien de omvangsbasis groter is dan € 1.000.000.

De rapporteringstolerantie heeft geen consequenties voor de omvang en aard van de controle van specifieke uitkeringen. Het gaat alleen om het rapporteren

van de waargenomen fouten en onzekerheden voortkomende uit de accountantscontrole.

Op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole uitgegeven door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties rapporteren wij door middel van onderstaande voorgeschreven tabel de geconstateerde fouten of onzekerheden per regeling.

Nr	Naam specifieke uitkering of overige	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
C7C	Investering stedelijke vernieuwing	Geen	N.v.t.	Ad.1
D9	Onderwijsachterstandenbeleid (OAB)	Geen	N.v.t.	N.v.t.
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï (inclusief bestrijding spoorweglawaaï)	Geen	N.v.t.	N.v.t.
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	Geen	N.v.t.	N.v.t.
G1A	Wet sociale werkvoorziening (Wsw)_totaal 2014	Geen	N.v.t.	N.v.t.
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2015	Geen	N.v.t.	N.v.t.
G2A	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 WWB-Totaal 2014	Geen	N.v.t.	N.v.t.
G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeente 2015	Geen	N.v.t.	N.v.t.
G3A	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_totaal 2014	Geen	N.v.t.	N.v.t.
G5A	Wet Participatiebudget (WPB)_totaal 2014	Geen	N.v.t.	N.v.t.

Ad. 1 Op basis van afstemming via de e-mail met de provincie Overijssel d.d. 13 april 2016 is door de gemeente aangetoond dat het totale tekort op dit project meer dan € 800.000 bedraagt en derhalve dit project als afgerond mag worden aangemerkt en afgerekend kan worden.

A.2. Investeren met Gemeenten (IMG-bijlage)

Met ingang van 2010 dient een aantal verkregen subsidies van de provincie Overijssel (Investeren met Gemeenten) volgens de SiSa-systematiek te worden verantwoord. Onderstaand is de tabel met bevindingen opgenomen:

Naam specifieke uitkering of overige	Totale fout of onzekerheid per specifieke uitkering	Totale omvang van de fout of de onzekerheid	Toelichting fout/onzekerheid
Elektrisch varen rondvaartboten	Geen	N.v.t.	N.v.t.
Centrum ontwikkeling Vollenhove	Geen	N.v.t.	N.v.t.